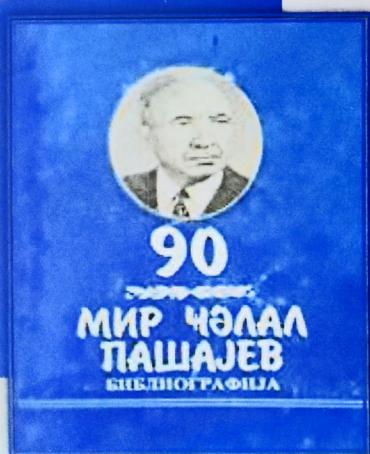

MİR CƏLAL ƏDƏBİ İRSİ AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANASININ NƏŞRLƏRİNDE

və tədqiqatçıların ixtiyarına verilir. Kitabxana tərəfindən hazırlanmış çoxsaylı şəxsi bibliografik göstəricilərdən biri də Azərbaycanın nasrinin görkəmli nümayəndəsi, Əməkdar elm xadimi, yazıçı-alim Mir Cəlal Paşayev haqqında vəsaitlərdir.

“Ədib haqqında ilk göstərici 1968-ci ildə 60 illiyi münasibətilə Azərbaycan EA-nın Əsaslı Kitabxanası tərəfindən “Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri” seriyasından, ikinci göstərici isə 90 illiyi münasibətilə 1998-ci ildə Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən nəşr olunmuşdur. R.Q.Muradova tərəfindən tərtiblənmiş (redaktor N.P.Nağıyeva) göstəriciya Altay Həsənov önsöz məqaləsi yazmış, vəsaitdə 238 bibliografik təsvir əks olunmuşdur. 1969-1998-ci illərin materiallarını əhatə edən göstərici 1968-ci ildə çap olunmuş vəsaitin davamı sayila bilər.

Vəsait “Əsərləri” (kitabları, dövr mətbuat, məcmuələrdə və dəstliklərdə nəşr olunmuş bədii əsərləri), “Hayat və yaradıcılığı haqqında” (kitablar, dövr mətbuatda işq üzü görən məqalələri), “Kitab-

lara müqəddimə, redakta etdiyi və uşaqlar üçün işlədiyi kitablar” (kitablar yazdığı müqəddimə və redakta etdiyi əsərlər, uşaqlar üçün işlədiyi kitablar), “Başqa dillərdə” (əsərləri, uşaqlar üçün işlədiyi kitablar, hayat və yaradıcılığı haqqında) və “Köməkçi göstəricilər” (Azərbaycan və rus dillərdən əsərlərinin və müülliflərin əlifba göstəricisi) adlı 5 hissədən ibarətdir.

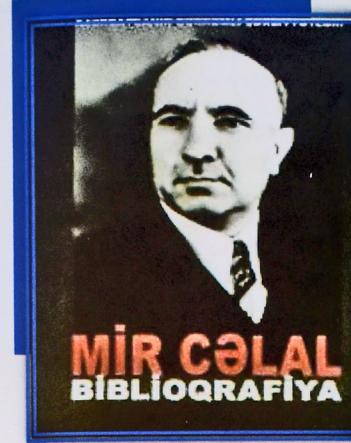
Yazıcı haqqında Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən çap edilmiş ikinci bibliografiya 2006-ci ildə N.P.Nağıyeva tərəfindən tərtib edilmiş, 1926-ci ildən 2005-ci ilin avqust ayına qədər olan bir dövrü əhatə edir. Elmi redaktoru Ş.Ə.Axundov, ixtisas redaktoru prof. K.M.Tahirov, redaktori isə M.Ə.Vəliyeva olan göstəricidə əvvələ tərtib-i-müəllifdən qısa yazı, sonra isə Xalq yazılışı Elçinin Ön söz kimi yazılmış “Sadəlik və müdriklik (Müəllim haqqında söz)” adlı məqaləsi yerləşir.

Daha sonra “Mir Cəlalın hayatı və yaradıcılığının əsas tarixləri” xronoloji qaydada əks olunmuşdur.

Bibliografik hissədə Azərbaycan dilində “Əsərləri” – kitabları, dövr mətbuatda, məcmuələrdə və dəstliklərdəki bədii əsərləri, ədəbi-tənqid və publisist məqalələri, tərcümələri, başqa dillərdən nəşr edilmiş əsərləri, uşaqlar üçün işlədiyi kitablar, redakta etdiyi əsərlər, dissertasiyalara elmi rəhbərliyi, “Mir Cəlalın hayatı və yaradıcılığı haqqında” adlı hissədə isə kitablar, dövr mətbuat və məcmuələrdə çap olunan məqalələr yer almışdır.

Rus dilində yənə ədibin əsərləri, ədəbi-tənqid və publisistik məqalələri, uşaqlar üçün ədəbi işləri, həmçinin hayatı və yaradıcılığı haqqında ədəbiyyatların bibliografik təsvirləri əks olunub. Başqa dillərdə isə kitabları, dövr mətbuat nümunələri, hayatı və yaradıcılığı haqqında materialları təsvir edilmişdir.

Vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə köməkçi göstəricilər bunlardır: Mir Cəlalın əsərlərinin, ədəbi-tənqid və publisist məqalələrinin, tərcümələrinin, başqa dillərdə çapdan çıxmış əsərləri və məqalələrinin, uşaqlar üçün işlədiyi kitabları, redakta etdiyi əsərlərin, elmi rəhbər olduğu dissertasiyaların, ədibin hayatı və yaradıcılığı haqqında əsərlərin və onun haqqında yazılmış müülliflərin əlifba göstəricisi. Rus dilində də ədibin əsərlərinin, ədəbi-tənqid və publisistik məqalələrinin, müüllif tərəfindən işlənmiş uşaq ədəbiyyatının, Mir Cəlalın hayatı və yaradıcılığı haqqında məqalələrin əlifbagöstəricisi, adlar göstəricisi, digərdillərdə əlifba göstəricisi tərtib

edilmişdir. Göstəricidə ümumilikdə 1471 adda bibliografik təsvir verilmişdir ki, bunun 1242-si Azərbaycan dilindədir.

Layihə rəhbəri Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri Əbülfəs Qarayev, elmi redaktoru və buraxılış məsul Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru, prof. Kərim Tahirov, məsləhətçisi Əməkdar mədəniyyət

sözlər verilib.

Bibliografiya 5 hissədə tərtib edilmişdir. “Əsərləri” başlıqlı 1 hissədə ədibin kitabları, dövr mətbuatda, məcmuələrdə və dəstliklərdə çap olunan əsərləri, romanları, həkayələri, oçerk, novella və fel-yetonları, ədəbi-tənqid və publisistik məqalələri, şeirləri, pyesləri və kinosenariləri, uşaqlar üçün işlədiyi və nəşr əvvəldiyi kitablar, tərcümələri, tərtibçisi və redaktoru olduğu kitablar və rəhbərlik etdiyi dissertasiyaların təsvirləri əksini tapmışdır.

“Mir Cəlalın hayatı və yaradıcılığı haqqında materiallar” başlıqlı II hissədə yazıçı barədə yazılmış kitablar, haqqında yazıların yer aldığı kitablar, dissertasiya və avtoreferatlar, dövr mətbuatda və məcmuələrdə dərc edilən məqalələr verilib.

III hissədə rus dilində ədibin əsərləri – kitabları, dövr mətbuatda çap edilmiş əsərləri, ədəbi-tənqid və publisistik məqalələr və uşaqlar üçün işlədiyi əsərlər, həmçinin hayatı və yaradıcılığı haqqında kitablar, avtoreferatlar, dövr mətbuatda və məcmuələrdə dərc edilən materiallar yer alıb.

IV hissədə yazıçının 30 dildə – alman, belorus, çex, ispan, ingilis, fars, türk, rumin, qazax və s. çap olunmuş əsərlərinin tam bibliografi məlumatları verilib.

Bundan başqa, Mir Cəlalın ABŞ Kongres Kitabxanası, Rusiya, Fransa, İspaniya, Ukrayna, Bolqarıstan, Avstriya, Avstraliya, Belarus, Çexiya, Polşa, Türkiyə, Qazaxistan, Almaniya, Latviya, Estoniya, Slovakıya, Finlandiya, Moldova milli kitabxanaları, Rusiya, Bavariya Dövlət kitabxanaları, Qazaxistan Milli Akademik Kitabxanası, Fəribi adına Qazaxistan Milli Universitetinin kitabxanasında mühafizə edilən əsərlərinin bibliografik məlumatları əks olunmuşdur.

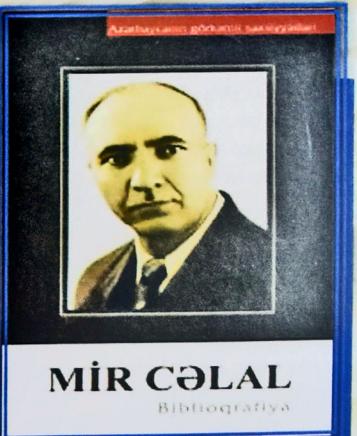
Göstəricidə ümumilikdə 2914 adda bibliografik təsvir var.

Həmçinin Mir Cəlal Paşayevin Bakı şəhərində yerləşən “Ədibin evi” muzeyində və Gəncə şəhərində yerləşən ev-muzeyində saxlanılan materiallar əlavə edilib.

Sonuncu, V hissə ənənəvi olaraq köməkçi göstəricilərdən ibarətdir. Vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə Azərbaycan dilində yazıcıının əsərlərinin, uşaqlar üçün işlədiyi və nəşr əvvəldiyi kitabların, tərcümə etdiyi əsərlərin, tərtibçisi və redaktoru olduğu kitabların və Mir Cəlal haqqında yazan müülliflərin, rus dilində yənə ədibin əsərlərinin,

uşaqlar üçün işlədiyi əsərlərin, Mir Cəlal haqqında yazan müülliflərin əlifba göstəriciləri, həmçinin digar xərcli dillərdə nəşr olunmuş əsərlərinin əlifba göstəricisi hazırlanmışdır.

Bibliografik vəsaitin informasiya-axtarış aparatından ədibin əsərlərinin və haqqında ədəbiyyatın

Nizami Cəfərov

Mir Cəlalın milli idealları

nəşr dinamikasını müayyənlaşdırmaq, statistik təhlil aparmaq, müyyən göstəricilər alda etmək mümkündür. Məsələn, Mir Cəlalın "Seçilmiş əsərləri" 7 dəfə çap olunmuşdur ki, bunun ilki 1956 və 1957-ci illərdə 2 cilddə, ikinci dəfə 1967 və 1968-ci illərdə 4 cilddə, III dəfə 1986-1987-ci illərdə 2 cilddə, daha sonra 2005-ci ildə yenidən 2 dəfə işq üzü görmüşdür. 6-cı dəfə 3 cilddən ibarət 2008-ci ildə və son olaraq 5 cilddə 2013-cü ildə...

Ədibin ayrıca kitab şəklində an çok yayılmış bədii əsəri 1940, 1949, 1953, 1970, 1980, 1984 və 2016-ci illərdə müxtəlif redaktörələr nəşr edilmiş "Bir gəncin manifesti" (7 dəfə) əsəridir. Əsər ümumilikdə həm ayrıca kitab şəklində, həm "Seçilmiş əsərləri"nin içində, həm də orta məktəb dərsliklərində 80 dəfə çap olunub.

"Füzuli sənətkarlığı" monoqrafiyası Həmid Araslinın redaktorluğu ilə 4 dəfə - 1958, 1994, 2007 və 2018-ci illərdə işq üzü görmüşdür.

Ədibin Firdun Hüseynovla birgə yazdığı "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı" da 1969, 1974, 1982 və 2018-ci illərdə 4 dəfə çapdan çıxıb. İlk iki nəşrin elmi redaktoru B.Nəbiyev, son 2 nəşrində isə T.Mütəllimov olmuşdur.

Ədibin hekayeleri arasında həm "Seçilmiş əsərləri"nin içində, həm də ayrıca dövri matbuat səhifələrində çap olunmuşları bunlardır: "Gülbəsləyen qız" (20), "Ərik ağacı" (19), "Leyqaqt" (16), "Söyüd kölgəsi" (14), "Bədəm ağacları", "Plovdan sonra" (13), "Məşriq" (12), "Nanənin hünəri", "İnsanlıq felsefəsi", "Göylər adamı", "Elçilər qayıtdı" (11), "Aqıl", "Bostan oğrusu", "İki rəssam", "Kəmtərovlar ailəsi", "Mərcan nənə", "Oğul" (10).

Oेçəkləri arasında "Qələbənin açarı", "Zavodun tərcüməyi-hali" və "Marksin dostu" əsərləri 4 dəfə həm "Sağlam yollarda" (1932) oेçəklər, həm "Gözün aydın" (1939) hekayələr və oeçəklər kitabında, həm "Seçilmiş əsərləri"nin içində, həmçinin ayrıca matbuat səhifələrində nəşr edilmişdir.

Novellalarından "Işıqli yollarda" və "Myaxqıy" əsərləri 3 dəfə həm "Gözün aydın" (1939) hekayələr və oeçəklər kitabında, həm "Seçilmiş əsərləri"nin içində, həmçinin ayrıca matbuat səhifələrində çap olunub.

Felyetonlarından "Dardanel" 2 dəfə "Seçilmiş əsərləri"nin içində, həmçinin ayrıca matbuat səhifələrində işq üzü görüb.

Şeirlərindən "Anamın vəsiyyəti", "Dənizin cinayəti", "Müxbir" və "Qızıl oktyabr" şeirləri 2 dəfə "Seçilmiş əsərləri"nin içində, həmçinin ayrıca matbuat səhifələrində verilib.

Mir Cəlal Paşayevin ədəbi-tənqid və publisistik məqalələri arasında ən çox çap olunanı Azərbaycan SSR EA-nın Xəbərlərində nəşr edilmiş H.Arası və F.Qasimzadə ilə birgə qələmə aldığı "Azərbaycan ədəbiyyatı lüğətinin "A" hərfine aid hissəsi" (18 dəfə) adlı məqaləsidir ki, hər dəfə müxtəlif ədəbiyyat nümayəndələrimiz haqqında yazıları əks etdirir.

Ədibin Abbas Səhhət haqqında məqaləsi 10, Məmməd Səid Ordubadi haqqında məqaləsi 6, Nəriman Nərimanov və Cəlil Məmmədquluzadə haqqında məqalələri isə 5 dəfə həm "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı" adlı ali məktəblər üçün dərsliyə, həm "Azərbaycanda ədəbi məktəblər (1905-1917)", həmçinin digər kitablarala salınıb.

Mir Cəlal Nizaminin "İlin fəsilləri", "Xeyir və şər", "Kərpicksən", "Fitna", "Yeddi gözəl" əsərlərini müxtəlif illərdə kitab şəklində çap etdirmişdir ki, bunlardan ən çox nəşr ediləni "Fitna" (6) və "Yeddi gözəl"dir (4).

Ədib Həmid Alimcan, S.Xaldarovə, Batı, Bahram İbrahim, V.Mayakovski, Mir Təmir, Muratsan, Fəxri Erdincən tərcümələr etmişdir.

Mir Cəlal haqqında ən çox yazılmış müəlliflər bunlardır: H.Hüseynova (49), B.Nəbiyev (34), N.Həsənzadə, Ə.Hüseynov (24), H.Əfəndiyev (23), M.Arif (21), Z.Əliyeva (20), T.Salamoğlu (17), N.Cəfərov, T.Mütəllimov (15), M.Cəfər (14), C.Xəndan (13), N.Babayev, A.Haciyev, İ.Əliyeva, Y.İsmayılov, C.Muradov (11), Y.Seyidov, D.Səlimxanlı, Q.Namazov,

Q.Xəlilov, X.Əlimirzayev, C.Abdullayev (10).

Ədibin "Seçilmiş əsərləri" və "Bir gəncin manifesti" əsəri rus dilində kitab kimi 5 dəfə, "Ürkədə yazı" və "Tamaşa" hekayələri 4 dəfə, uşaqlar üçün işlədiyi Nizaminin "Fitna" əsəri kitab şəklində 4 dəfə işq üzü görmüşdür. Mir Cəlal haqqında bu dildə ən çox yazı ilə çap olunan H.Hüseynova (10), əsərlərini ən çox tərcümə edənlər isə S.Bəyərova və Ə.Şərif (7), E.Ibrahimov (5) və V.Vasilevskiy (4) olmuşdur.

Akademik Nizami Cəfərovun müəllifi olduğu "Mir Cəlalın milli idealları" adlı kitab da Milli Kitabxananın nəşridir. Kitabın elmi məsləhətçi Xalq şairi Nəriman Həsənzadə, elmi redaktoru isə Milli Kitabxananın direktoru prof. Kərim Tahirovdur. "Ön söz", "Milli tərəqqidən milli müstəqiliyyə", "Milli ədəbi irs... Və milli ideallar", "Ədibin aila metafizikası", "Son söz"dan ibarət kitabda "Bir gəncin manifesti"ndən "Bir səfirin manifesti"nə adlı əlavə də verilmişdir.

"Ön söz" məqaləsində müəllif görkəmlı ədibin həyat və yaradıcılığını dövrlər üzrə vermiş, yazılımı "öz taleyi ilə Azərbaycanın Şimalı ilə Cənubunun ümummilli bütövlünün hayatı simvolu" adlandırmışdır. "Bir gəncin manifesti"ndən "Bir səfirin manifesti"nə adlı əlavədə görkəmlı Azərbaycan ziyalı-intellektualı Hafiz Paşayevin "Bir səfirin manifesti" kitabı ilə Mir Cəlalın "Bir gəncin manifesti" əsəri arasında müxtəlif dövrlərda, müxtəlif janrlarda yazılsalar da, həm ideya-məzmun, həm də ifadə əslubca kifayət qədər dərin əlaqələrdən bəhs edilmişdir.

Milli Kitabxana Mədəniyyət Nazirliyi ilə birlikdə Azərbaycanın görkəmlı şəxsiyyətlərinə dair tanıtım nəşrləri layihəsinin icrasına başlayıb. Bu layihəyə əsasən görkəmlı şaxsiyyətlərin, alim və ziyanlıların heç zaman çap olunmayan əsərləri, habelə onların dünyada tənidişmasına xidmət edən biografiq materialların nəşri nəzərdə tutulur. Həmin seriyadan Mir Cəlal Paşayevin in迪yadək ayrıca kitab şəklində çap olunmayan ədəbi-tənqid və publisistik məqalələri külli halında 2 kitabda toplanaraq oxucu və tədqiqatçıların ixtiyarına verilmişdir. "Mir Cəlal. Publisistika (1926-1977)" və "Mir Cəlal. Ədəbi tənqid (1931-1974)" adlı bu iki nəşrdəki materiallər əsasən Milli Kitabxananın arxiv fondunda mühafizə olunan dövri matbuat nəşrlərindən, ölkəmizin digər iri kitabxanalarının zəngin kolleksiyalarından və Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Arxivinin fondlarından toplanıb.

Layihənin rəhbəri Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri Əbülfəs Qarayev, elmi məsləhətçi akademik Nizami Cəfərov, tərtibçi və elmi redaktor prof. Kərim Tahirov, on sözərin müəllifləri professor Asif Rüstəmlı və "Ədibin evi"nin əməkdaşı Elnur İmanbəli, redaktor və çapa hazırlayanları kitabxananın əməkdaşları Əməkdar mədəniyyət işçisi Ədiba İsmayılova və fəlsəfa doktoru Validə Həsənova, dizayneri Fikrət Malikov olan bu kitabların hazırlanması zamanı əski əlifbada, kōhna latin əlifbasında və kiril qrafikası ilə Azərbaycan dilində dərc olunmuş materiallər bir-bir zərgər dəqiqiliyi ilə nəzərdən keçirilmiş və yaradıcı kollektivin gərgin əməyinin bəhrəsi olaraq meydana galmışdır.

"Mir Cəlal. Publisistika (1926-1977)" adlı kitabda ədibin kitab, kitab mədəniyyəti, kitabxana və qiraətxanalar haqqında fikirlərinin əks etdirən bir neçə məqaləsinə rast gəlirik. 1932-ci ildə "Gənc işçisi" (18 sentyabr, №216 (1276) və "Pioner işçisi" (№7-8 (116)) qəzetlərində getmiş "Gənc okuları təşkil edəlim!" adlı məqaləsində ədib gənc işçi oxucuların tələbatlarının əli və orta ixtisas məktəblərinin kitabxanalar-

rında və nəşriyyatlar tərafından ödənilməsi sahəsindəki problemləri öne çəkmiş, hələ o vaxt üçün böyük kitabxanalarda gənclər bölməsinin yaradılması, ayrıca işçilər vəsaitəsilə gənc işçi oxucularla praktiki iş aparılmasına müvəffaq olmuş lazımlığını yazmışdır. Ədib qeyd etmişdir ki, gənclərin əməli göstərişləri, tənqid-i tlili, çıxışları, kitablar haqqındaki təklifləri sistematik surətdə çap edilməli, gənclərə aid kitablara tənqidlər yazılmalı, mədəni cəbhəmizin ən aktual və plan məsələsi kimi gəncliyin kitab-

MİR CƏLAL

1931-1974

ƏDƏBİ TƏNQİD

Aygün Hacıyeva,
Azərbaycan Milli Kitabxanasının şöbə müdürü,
AMEA-nın doktorantı

